

Chudáci čmeláci!

V současné době se všechny časopisy i noviny v papírové nebo elektronické podobě předhánějí v doporučení typických jídel pro tento jarní čas. Během Velikonoc to byly kopřivy, nádivky či vajíčka a jehněčí, ale trvale je to i zelenina, ovoce, odlehčené pokrmy apod.

Vzáštní důraz jejich doporučení cílí na lokální produkci. To je jenom dobře. Budu-li parafrázovat, mohu se ptát: „Kde ale brát a nekrást?“ V této době zelináři teprve nedávno vjeli do polí vysévat a sázet zeleninu pro tuto sezónu. Tu naši z loňska si tak můžeme dopřát pouze v konzervované podobě nebo jako kysané zelí. O tom, že je lokální zemědělská produkce včetně lokálních potravin po

všech stránkách výhodnější, se není třeba dlouze přesvědčovat. K hlavním přednostem patří čerstvost a chuť. Snad nejlepším příkladem jsou rajčata. Všichni jsme si to již při jejich nákupech v řetězcích ověřili!

Samozřejmě i já patřím k těm, kteří upřednostňují nákup skutečných českých potravin z vypěstovaných plodin českými zemědělci

na zdejších polích, nebo rajčat, okurek a další plodové zeleniny v českých sklenicích. V případě rajčat pěstovaných ve sklenicích se jedná o cherry odrůdy, které se prodávají s celými vijany nebo ve vaničkách. Pěstitelem s jejich největší skleníkovou výměrou je firma Farma Bezdínek, která spadá pod technologický holding NWT. V řetězcích jsou v nabídce pod různými komerčními značkami prodejců.

Každému spotřebiteli přináší tyto čerstvé plody několik výhod:

- rajčata se sbírají až v plné zralosti, ale druhý den po sklizni jsou již na pultech obchodů,
- čerstvější, vydrží déle na regálech, i proto mají nižší odpad,
- kvalita je výrazně lepší než u dovozových rajčat,
- jsou pěstována nejmodernější technologií, pod dohledem specialistů,
- hydroponické pěstování přináší menší nároky na spotřebu vody,
- k opylení se používají čmeláci.

Neznámí čmeláci v sadech

V přírodě k opylení, resp. přenosu pylu z rostliny na rostlinu slouží vítr a bohatá skupina opylovačů, včetně včel a čmeláků. Čmeláci, na rozdíl od včel, pracují v sadech i za nepříznivého počasí, když je chladno nebo mrholí. Létají již při teplotě 10 °C, zatímco včely až při 14 °C. Na rozdíl od včel pracují i při zatažené obloze a mrholení.

Neznámí čmeláci ve sklenicích

Ač se to ví málo, do skleníku jsou nasazováni uměle vychovaní čmeláci. Začínají ráno od šesti a ti nejpilnější se vracejí do úlu se západem slunce. Létají při zemi a nemíří ke skleněným stropům, kde by se jako včely „umlátily“. Z toho je zřejmé, že čmeláci jsou pro pěstitele nejen rajčat ve sklenicích velice významným partnerem.

Nelze si dost dobře představit, že každodenní třepání každým květem s cílem přenosu pylu by ručně dělali lidé. Nejen snížení výnosu rajčat, ale také náklady na pracovní síly by vedly velice brzy k ekonomickému konci.

Popularita čmeláků

Oblibu včelaření v posledních letech následuje i obliba a péče veřejnosti o čmeláky. Svědčí o tom i to, že každoročně je ve velmi krátké

Medunka, odrůda mini cherry extra sladkých rajčat

době rozprodána celá jejich produkce od chovatele a výrobce osazených čmelínů Zemědělského výzkumu Troubsko. Čmeláci mají vlastní weby na internetu, vycházejí knihy o jejich životě a chovu, v internetových diskusích si jejich fanoušci i chovatelé vzájemně předávají zkušenosti. Tomuto zájmu veřejnosti je třeba hlasitě zatluskat. Zda však české čmelíny končí u zahrádkářů nebo ovocnářů-profesionálů je těžké soudit. Jen se trochu obávám toho, aby u čmeláků nedošlo v některých lokalitách k jevu známému jako převčelení. To znamená, že z hlediska enormní hustoty včelstev na kilometru čtverečním vzniká problém s jejich úživností, resp. bojem o potravu. Problém však vzniká nejen pro toho, kdo se věnuje profesionální produkci rajčat ve sklenicích, ale i pěstování meruňek a třešní v ovocných sadech. Není potom divu, že kromě českých čmeláků hledá každý pěstitel těchto minoritních plodin pomoc i u zahraničních chovatelů. Existuje jich několik a je na každém pěstiteli, kterého dodavatele si vybere. V ČR se prodeji zahraničních čmeláků věnují dvě distributorské firmy. Mně jako spotřebiteli českých rajčat nebo okurek je celkem jedno, zda na jejich opylení ve sklenicích mají zásluhu čeští čmeláci nebo ti cizí.

V návodech k použití těchto čmelínů výrobci (chovatelé) uvádí jednu pro nás velmi důležitou podmínku týkající se vlastního použití a hygieny: „Nedovolte čmelákům, aby skleník opustili.“ Tato podmínka je pěstiteli rajčat ve sklenicích jištěna ještě dalším hlavním opatřením. Spočívá v tom, že hnízdo se čmeláky se zmrazí a odstraní ještě před vznikem nových pohlavních jedinců (trubic a matek). Tím se zabrání přenosu genetické informace laboratorně chovaných „zahraničních“ čmeláků do české přírody. Toto opatření je ideální i pro sadaře.

Víme, co chceme?

A jak toho dosáhnout? Je pro nás přednější čerstvá, chutná, bezreziduální zelenina, nebo čeští čmeláci? Proč kladu tuto otázku? Protože v očích některých úředníků a bohužel i výzkumníků jsou zahraniční čmeláci stavěni na roveň invazních škůdců. Invazní škůdci se přičiněním člověka nebo i vlivem změny klimatu šíří z lokalit svého původu do nového prostředí, které jim i vyhovuje. Mají tedy negativní vliv na zdejší ekosystémy a bohužel škodí různým plodinám. Příkladem z poslední doby je silný výskyt housenek zavíječe zimozrázového (*Cydalima perspectalis*) na zimozrázu (*Buxus sempervirens* L.). V této souvislosti je třeba uvést, že čmeláci opylují celosvětově cca 45 druhů ovocných druhů, zelenin, bylin a polních plodin. V mnoha případech se jedná o rostliny pěstované ve sklenicích nebo za účelem výroby osiva. Navzdory tomu, že čmeláci nepatří do kategorie invazních škůdců a jejich výrobce nabádá k zabránění jejich úniku ze skleníků, evidujeme zde vytrvalou snahu úředníků s podporou vědeckých institucí

Čmelín v ovocném sadě

o omezování laboratorně chovaných čmeláků k opylení za účelem předpokládaného křížení s českou populací. Kvůli tomu se vymýšlí desítky nesmyslných opatření, která vše jen komplikují. V praxi bude dodržování požadavků velmi komplikované. Ani ÚKZÚZ nebude mít absolutně schopnost to vše kontrolovat. Bohužel zdravý selský rozum zde opět dostává na frak, protože slovenský, rakouský, německý či polský čmelák se při pohledu na hraniční patník neotočí zpátky. Ve všech okolních zemích je použití laboratorních čmeláků povoleno bez větších problémů. Pouze v ČR si vlastním přispěním hrajeme na to, že jsme izolovaný ostrov v Atlantiku.

Čmeláci mají své místo

Komerční využití čmeláků pro účely opylování začalo v roce 1980. V současné době se pěstování hlavně skleníkových kultur (rajčata)

bez nich neobejde. Podle dosavadních zkušeností z různých oblastí České republiky je zřejmé, že čmeláci jsou vhodným doplňkem opylování ovocných sadů a skleníků. Zkušenosti potvrzují, že v ovocnářství půjde spíše o využití čmeláků v době, kdy se včelám při nízkých teplotách časného jara ještě nechce létat, nebo tam, kde jsou vedle sebe jabloně a hrušně. Včely údajně preferují jabloně a do hrušní se jim pak tolik nechce. Věnujme proto čmelákům zaslouženou pozornost a važme si jejich pracovitosti a odolnosti k nepříznivým podmínkám, i když jejich život je velice krátký. A hlavně, nestavme zbytečné překážky tam, kde problémy nejsou, a podporujme tuzemskou produkci potravin včetně bezreziduální zeleniny. V době povídkové bude pro nás všechny mimořádně důležitá!

Text a foto Ing. Michal Vokřál, CSc.